

Raoul Wallenberg i Budapest, vandring i Raouls fotspår (heldag, förstudier)

VI STARTAR VID JÄRNVÄGSSTATIONEN NYUGATI PÁLYAUDVAR dit Raoul anlände 9 juli 1944, följer i hans fotspår och besöker flera viktiga platser där han har verkat.

På vandringarna passerar vi Adolf Eichmanns privatbostad liksom hans högkvarter där förintelsen i Ungern organiserades.

Det internationella gettot där Wallenbergs skyddade hus fanns besöker vi förstås liksom de minnesmärken som finns runt om i staden och där några av dem också har sina egna historier.

Dagen avslutas i det gathörn där han sist sågs som en fri man, eller var han kanske redan då en fånge?

Upproret 1956, vandring i upprorets spår (heldag, förstudier)

MINNESPLATSERNA FRÅN UPPRORET 1956 har nu lyfts fram i ljuset efter att ha varit hemligstämplade fram till Järnridåns fall 1989. Aldrig har något land varit så nära att bryta sig loss från Warszawapakten som Ungern var då under några dagar i oktober 1956.

Minnena från upproret och det som hände åren efteråt präglar Budapest och dess befolkning mycket starkt även idag. De synliga sårerna finns fortfarande kvar i form av kulhål i husfasaderna på många håll i staden.

Corvinbiografen 1956

Corvinbiografen idag

Vi ställer oss på platsen för skjutningarna under den blodiga torsdagen, vi står på gatan utanför radiohuset där de första offren krävdes och vi försöker trycka in oss i portgången bredvid den fastkilade stridsvagnen vid Corvinbiografen.

Att vistas här på årsdagen 23 oktober är en stark upplevelse. Då fylls staden av ljus och minnesceremonier hålls på gator och torg.

Under vår promenad följer vi upproret i tidsordning och vandrar mellan de betydelsefulla platserna. På många av dessa finns imponerande installationer och monument.

Finns tid och intresse fullföljer vi genom att besöka de avrättade hjältarna i det allra avlägsnaste hörnet av den stora kyrkogården. Då i förnedrande anonyma gravar, idag i en sorglig men vackert upprustad minnespark.

Om det är tisdag eller torsdag kan vi även besöka minnesplatsen i fängelset, alldeles utanför ingången till kyrkogården, där hjältarna avrättades.

Bostadsområdena, vandring i Pest och Buda (heldag, förstudier)

MELLAN ÅREN 1873–1914 ökade Budapest befolkningsmässigt mer än någon annan stad i Europa, varken förr eller senare, och det uppstod en förfärlig bostadsbrist. Ganska tidigt förstod de stora statliga bolagen, järnvägen till exempel, att om det inte fanns någonstans att bo kunde man inte få tillräckligt med arbetskraft. Budapest kunde inte utvecklas. Därför började det byggas bostäder, finansierade av bolagen.

Arkitekterna firade triumfer i ändamålsenliga och vackra hus i fina omgivningar utanför den centrala staden. Det byggdes olika typer av hus beroende på vilka som skulle bo där.

Snart skulle själva staden Budapest också inse vikten av att bygga bostäder. Under den kommunistiska perioden fortsatte byggandet.

Miljonprogrammen på sextio- och sjuttitalen förstås men de kanske intressantaste områdena är uppförda på femtiotalet.

Idag ligger de här bostäderna oftast i själva staden vilket gör det enkelt att besöka dem. Det som är gemensamt för alla är att arkitekterna, trots hårda ekonomiska och politiska villkor, lyckats så förnämligt. Estetiskt och funktionellt är de mycket lyckade och de är ljuvliga att vistas i, byggda för den vanliga människans vardag.

Andra världskriget, Förintelsen, 1956 och dagens politiska läge (heldag)

IDAG NÄR DEN UNGERSKA POLITIKEN har så mycket av nationell prägel i sig, där nationens tragiska men ”storartade” historia alltid framhålls, är det intressant och nödvändigt att försöka förstå de skeenden som har lett fram till dagens politiska situation.

Vi startar med en kort historisk tillbakablick där revolutionsåret 1848 blir startpunkten. Därefter ger vi oss ut på stan och gör nedslag på de historiska platserna.

I Budapest av idag har man en unik möjlighet att befinna sig både i historien och i nuet samtidigt eftersom så mycket är återuppbyggt efter samma ritningar, både efter andra världskriget och den sovjetiska förstörelsen i samband med upproret 1956.

Lánchíd 1945

Saluhallarna i centrala Budapest (halvdag)

Hold utcai Vásárcsarnok

Under modern tid har det dessutom tillkommit ett flertal runt om i staden. Förutom de täckta saluhallarna finns många öppna marknader.

Vi låter bli den stora turistsaluhallen och besöker så många av de andra vi bara hinner med. Lunch äter vi i förstås i någon av dem.

Under den här turen kommer du att uppleva saker du aldrig har upplevt förut. Alla dina sinnen kommer att arbeta för högtryck.

fisken färsk, begripa hur många djur man egentligen kan göra salami på och till slut försöka bestämma dig för vad du ska köpa med dig.

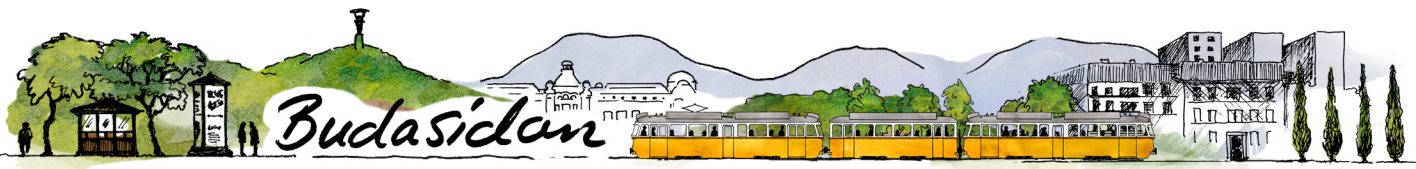
VID DEN STORA BEFOLKNINGSÖKNINGEN i slutet av artonhundratalet blev de sanitära problemen i staden gigantiska. I samband med den nya stadsplanen, regisserad av bland andra arkitekten Gustave Eiffel, bestämde man sig för att bygga ett antal saluhallar för att livsmedelshanteringen skulle kunna skötas på ett effektivt sätt.

Det finns sex gamla hallar i centrala Budapest varav fem i Pest.

Bosnyák téri Vásárcsarnok

Fortfarande säljs hela djuren i saluhallarna, alla delar alltså, upplagda på ett närmast konstnärligt sätt. Du kommer att se mer syrad kål än vad du någonsin sett, se okända mejeriprodukter säljas på lös vikt, förundras över hur mycket man kan få ut av en höna, se färgexplosioner i grönsaksdiskarna, undra hur de gamla gummorna orkar stå upp dagarna i ända, förstå hur man håller

Romarriket i Budapest

Rómaipart, Aquincum och Óbuda (heldag)

VI ÅKER BÅT UPPSTRÖMS FRÅN CENTRALA STAN till Budapestbornas lilla ”Riviera”, **Rómaipart**. Ett fantastiskt fint sätt att se staden på samtidigt som vi repeterar broarnas namn. Resan ingår i åkkortet på kollektivtrafiken. Här uppe längs Donaus

strand finns små restauranger och matställen blandade med gamla fackföreningshotell, lekplatser och kanotklubbar.

Rómaipart

Óbuda, gamla Buda, är en av de tre städerna som slogs ihop och blev till Budapest 1873. Vi utforskar området kring dagens centrum, *Flórián tér*. Här finns ett varuhus av gammal typ, ruinerna efter romarnas badanläggning, en charmig liten saluhall och ett mycket fint bostadsområde byggt 1927.

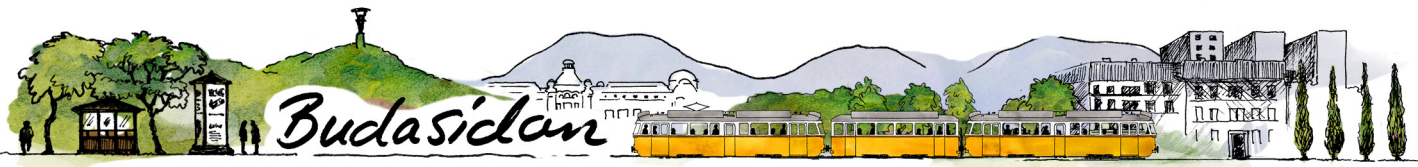
Flórian tér

Vi rör oss till fots genom stadsdelen

och passerar bland annat platsen där judar samlades ihop för att ge sig iväg på de så kallade dödsmarscherna hösten och vintern 1944–45.

På vägen ner mot den romerska arenan går vi in och njuter av det kanske vackraste bostadsområdet, byggt i det allmännas tjänst, som finns i Budapest, också det från tjugotalet.

Vår färd slutar strax söder om arenan på *Kolosy tér* som också har en liten saluhall. Ett par hundra meter upp från torget ligger **Daubner**, en av Budapests allra berömdaste **cukrászda** (konditori). Här äter man stående de delikataste bakelser man kan tänka sig.

Funkis, pionjärer och Turkiet

Rózsadomb, Pasarét, Hűvösvölgy (heldag)

EFTER STARTEN PÅ DEN NYRENOVERADE stora trafikknutpunkten *hpl Széll Kalmán tér* och en liten utvikning till saluhallen och friluftsmuseet och teknikparken **Milenáris Park** sätter vi oss på spårvagnen. En sorgsen Raoul Wallenberg står staty i parken efter ett tag.

Om vädret tillåter åker vi linbana upp till **János-hegy**, den högsta punkten i Budapest, och tittar på utsikten från tornet.

Därefter fortsätter vi med vagnen, går av och vandrar lite på en villagata med tjusiga funkisvillor, den enda i sitt slag i Budapest, upp till **Hűvösvölgy** (svala dalen). De som bor här har det bra vilket hörs på namnet. Kompositören **Bartók Bélás** hem och museum ligger i krokarna.

Barnjärnvägen, det som förr hette Pionjärjärnvägen, har sin ena ändstation här. Allt utom själva lokförandet sköts av barn. Lägret där barnen utbildas ligger precis i närheten, man kan kika in genom staketet.

Nu byter vi till buss och snurrar runt ett varv i det här stora villaområdet och stannar till i den vackra parken med friluftskyrkan innan vi kommer tillbaka till *hpl Hűvösvölgy*.

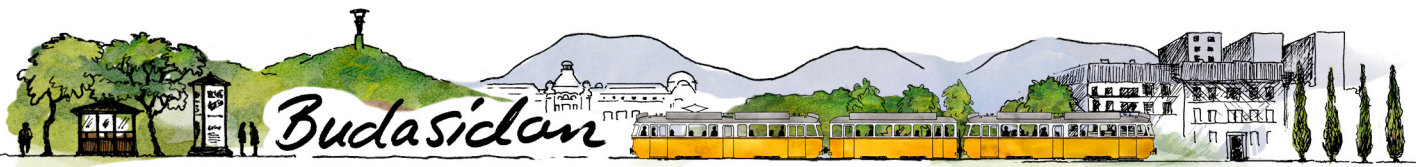

Pasaréti tér

Så tar vi spårvagnen igen och efter några hållplatser går vi av och promenerar ett par hundra meter till torget *Pasaréti tér*. Ett av de mest annorlunda torgen i Budapest, enhetligt byggt i funkis 1937. Vackert, stramt och sammanhållet.

Från torget tar vi bussen, först upp på **Rózsa-domb** (Rosenkullen) och sen ner på andra sidan, vilket blir ett vilsamt och trevligt sätt att se sig om på. Vi går av nere vid parken **Mechwart-liget**. Därifrån promenerar vi den sista biten bort till **Gül Babas** mausoleum. Han var en turkisk pascha som dog 1541 och anses vara den som först planerade rosor på kullen.

Vi går nedför Budapests äldsta gata och möjligen belönar vi oss med att bada i det något hemliga badhuset **Veli Bej**. Det äldsta, från 1574, och kanske vackraste av Budapests turkiska bad.

Budas kullar, en vacker kyrkogård och en bottenlös sjö

Széchenyi hegy, Normafa, Farkasréti temető och Móricz Zsigmond körtér, (heldag)

Fogaskerekű, kugghjulsbanan

SPÅRVAGN, KUGGHJULSBANA, FOTVANDRING och buss tar oss upp och ned i backarna och ger en övergripande bild av staden Budapest såväl som det välmående och vackra Buda. Startar gör vi på *hpl Széll Kálmán tér*.

Kugghjulsbanan tuggar upp till **Széchenyi-hegy**. Där tittar vi på Pionjärjärnvägen och promenerar bort till utsikten vid **Normafa**. Här finns också **Csillebérc**, det enorma pionjirlägrät där ungdomar från de gamla ”broderländerna” träffades om somrarna.

Därefter buss några hållplatser ner till *hpl Svábhegy* där det finns ett fint fik. Där stannar vi nog till lite innan vi påbörjar vandringen nedåt och passerar igenom Eichmanns administrativa centrum från krigsåren 1944–45.

Så småningom hamnar vi längst upp på den vackra kyrkogården **Farkasréti temető** där bland annat kompositörerna **Kodály** och **Bartók** ligger begravda liksom många ungerska idrottshjältar. Det tar ett tag att i sakta vördsamt mak nå grinden i den nedre änden av kyrkogården.

Bussen tar oss i rasande fart därifrån ned till *hpl Móricz Zsigmond körtér*. Saluhallen med det bästa lunchutbudet i stan ligger alldeles i krokarna och om det passar lunchar vi förstås där.

Efter maten tar vi en liten lov i området och besöker **Feneketlen tó** (Bottenlösa sjön), den nyrenoverade utomhusteatern och kanske även trädgårdsmästareutbildningens park.

Kodály's grav

Feneketlen tó

Arbetarklass och framtidstro

Angyalföld, Újpest och Újpalota (heldag)

VI BÖRJAR MED ATT PÅ PLATS TÄNKA OSS TILLBAKA till perioden efter andra världskriget. 1948, när den kommunistiska staten var definierad och allt politiskt motstånd var undanröjt, kunde byggandet av den nya arbetarstadsdelen börja.

Angyalföld (Änglamarken) var en eftersatt del av Budapest. Det bestod av sumpiga ohälsosamma områden med fattiga människor boende i skjul och kojor och med småindustri, dessutom förstört efter kriget. Ett ytterst lämpligt ställe att börja förnyelsen på. Storartade visioner fick här sin arkitektoniska utformning. Man kan till och med se växlingarna i inrikespolitiken. När Stalin dör lättas det ideologiska trycket något och arkitekterna får en tids konstnärlig respit mitt i femårsplanerna.

*József Attila Művelődési Ház (kulturhus),
i symmetriens mitt*

Újpest Áruház

vårt för tidsmaskinsresenären och den politiske romantikern.

En kort bussfärd genom miljonprogram och småhusbebyggelse tar oss till **Újpalota**. Kanske det mest monumentala misslyckandet i stadsplanering som finns i Budapest. Här skulle man bygga en förortsstad som skulle föra tankarna till Manhattan. Fullständigt vanvettigt men icke desto mindre intressant att gå omkring i. Här finns allt som behövs för de som bor här, vilket är många. En mycket trevlig saluhall också förstås.

Arbetarklassens **Újpest** består till stor del av gedigna bostadsområden från tidigt femtiotal när framtidstron var som störst. Stalinistisk symmetri i sin prydno. **Újpest Áruház**, ett varuhus liknande EPA i Sverige, fortfarande i funktion och ett fullt fungerande stort kulturhus från sent sextiotal och Budapests bästa lunchbüfé gör besöket

Újpalota

Sovjet nu och då, en bakelse och kanske en korv Mátyásföld och Zugló (halvdag)

VI STARTAR PÅ RÖD METRÓS ÄNDHÅLLPLATS I ÖSTER, *hpl Örs Vezér tere*. Där tittar vi närmare på den imponerande kilometerlånga byggnaden uppförd under det relativa politiska tövädret strax efter Stalins död. Sen tar vi HÉV:en, förortståget, österut mot stadsgränsen. På vägen besöker vi *Erzsébet-liget*. I den stora parken hade sovjetmakten sitt huvudkvarter.

Erzsébet-liget

Kyrkan på Rákosmezei tér

Mátyásföld är en typisk **kertváros** (trädgårdsstad) av vilka det finns många en bit utanför centrum. Vackert och välmående. På resan tillbaka in mot stan passerar vi Budapests kanske främsta **cukrászda** (konditori) och glasställe.

Vi hamnar därefter på det ljuvliga lilla torget *Rákosmezei tér* med den märkliga kyrkan. Då är vi redan inne i stadsdelen **Zugló**. Det märks på bebyggelsen och folkmängden att vi nu är halvvägs inne i centrala Budapest. Naturligtvis besöker vi saluhallen på *Bosnyák tér* innan vi åker den sista biten tillbaka in till stan.

Ett äventyr för den snåle vandraren

Rákoskeresztúr och Rákosliget (halvdag)

DEN HÄR TUREN ÄR TILL FÖR DEN LITE ÄVENTYRLIGE besökaren och vandraren, vi utforskar tillsammans för att hitta de små guldkornen. Den sjukligt snåle är också välkommen, härute är priserna provocerande låga.

Allra längst ute i öster ligger det här stora bostadsområdet som verkligen är typiskt Budapest. Mest miljonprogram men även **kertváros** (trädgårdsstad). Vid foten av de evighetslånga elvavåningshusen finns rader av affärer, **cukrászda** (konditori), barer, restauranger och annat nödvändigt. Atmosfären är lugn, trevlig och tillmötesgående. Det liknar inte på något sätt våra egna miljonprogramsområden.

Centrum för vårt besök är *Fő tér*, huvudtorget med sin mycket trevliga marknad och lilla saluhall.

Småstadsgytter, skönhet och politiskt krångel

Pesterzsébet, Kispest och Józsefváros (heldag)

NÄR MAN RÖR SIG I PESTERZSÉBET KÄNNES DET som att vara i en liten stad ute på pusan. Så här är Budapest uppbyggt, av småstäder och byar.

Vi startar inne i stan i **Ferencváros** och åker i riktning SO. Spårvagnen passerar efter ett tag igenom ett riktigt ruggigt område där de allra värst utsatta har bott i decennier.

Väl inne i **Pesterzsébet** stannar vi till vid ett par typiska småstadstorg och hamnar till slut allra längst ner på marknaden på *Vörösmarty tér*. Det känns mycket märkligt att åka modern spårvagn i en liten bondby där husen ibland är lägre än själva vagnen.

Wekerle

Vägen hemåt går igenom **Kispest**. Här finns bostadsområdet **Wekerle**, kanske den allra charmigaste stadsdelen utanför centrum. Här vill man bo! Vi vandrar runt och känner in atmosfären, kanske fikar vi lite?

Tillbaka till stan åker vi buss genom små industriområden, den stora parken *Népliget* och avslutningsvis igenom den allra

ruffigaste delen av innerstan, **Józsefváros**. Vi stannar till och går in i det stora sammanhängande kvarteret på *Golgota tér*. Helt unikt när det byggdes i början av förra seklet.

Józsefvárosi Pályaudvar (Józsefváros järnvägsstation) var den station där de flesta tågen avgick till Auschwitz 1944, fyllda till bristningsgränsen med judar. Här har man byggt ett museum till minne av det fruktansvärda. Det museet har orsakat politiskt bråk i dagens Budapest. Vi besöker platsen och diskuterar dagens politiska läge och hur det kan påverka en sådan här sak så grundligt.

När vi ändå är på plats i den här, tidigare eftersatta, delen av staden studerar vi det omfattande renoveringsprogrammet och vilka konsekvenser det har fått i dagens Budapest.

Kontrasternas resa, industri och idyll

Csepel och Soroksár (heldag)

BUDAPESTS TUNGA INDUSTRI HAR LEGAT PÅ **CSEPEL** i över ett sekel. Här finns hamnar för riktigt stora flodgående fraktfartyg. Numera är många av de gamla fabrikerna omgjorda till industrihotell men det är fortfarande lätt att få en känsla av femårsplaner när man vandrar omkring här.

Mycket folk, väldigt mycket folk, garanterar förstås hög kvalitet på det som är viktigt i livet. Bor man här behöver man egentligen aldrig åka in till centrum. Stora bostadsområden blandade med torg, saluhallar och välmående villaområden präglar den här stora ön mitt i Donau.

Nere vid den östra lilla Donauarmen, **Ráckevei-Duna**, råder ett pastoralt lugn som vi njuter av på vår färd över till **Soroksár** med linfärjan som först tar oss till den idylliska lilla ön **Molnár-Sziget**. Sommarstugor, fritidsområden och allmänt härliga platser vid flodkanten. Här tränar roddare och kanotister i de lugna vattnen. Ungern är världsledande i dessa sporter och har massor av olympiska medaljer.

Färjan startar strax på sin väg mot Csepel.

Att **Soroksár** är den sist tillkomna stadsdelen i Budapest märks tydligt, det känns gammalmodigt på något sätt, som att vara ute på landet i en lite by.

HÉV:en tar oss raskt tillbaka upp till centrum.

Slitet men inte farligt

Józsefváros, Ferencváros och Kőbánya (heldag)

Józsefváros

Vi går på den ljuvliga *Mester utca* en stund innan vi viker av norrut och genom små torg och parker kommer fram till *hpl Nagyváradi tér* där vi tar spårvagnen.

På resan till **Kőbánya** stannar vi till ett par gånger och promenerar genom några mycket fina gamla bostadsområden som när de byggdes låg på rena landsbygden.

Det moderna **Kőbánya** är kul på många sätt. Här finns en blandning av gammalt och nytt. Massor av människor bor här så allt som behövs finns förstås. Om vi vill kan vi åka riktigt tåg tillbaka in till stan igen, det är kul.

JÓZSEFVÁROS, SOM FORTFARANDE ANSES FARLIGT att vistas i av en del, den gamla industristadsdelen **Ferencváros**, nu renoverad och fin, och avslutningsvis **Kőbánya** är gammal och nuvarande arbetarklass i en mycket charmerande blandning.

Den första delen av den här turen består av fotvandring. Vi promenerar från *Blaha Lujza tér* genom **Józsefváros**, en gammal sliten stadsdel, nu under kraftig upprustning. Här finns platser med en hemsk historia, både från förintelsen och upproret 1956.

När vi hamnar i **Ferencváros** går det tydligt att se skillnaden mellan orenoverat och nyrenoverat och här kan man nog fortfarande göra fastighetsklipp. Vi besöker några platser med anknytning till upproret 1956.

Ferenc tér, Ferencváros

Kulturhuset på Szent László tér i Kőbánya